

השיעור השבועי

גיליון מספר 473

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבתי היחידים ומשודר דרך הליווי והרדיו ובקוויים רבים. מיטחו של מן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

הרב המקדים: הר"ר פנחס איפרגן שליט"א
משגיח ישיבת אש התלמוד

כתב וערך השיעור:
הרב דכיר פריץ שליט"א

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
17:44	17:10	16:19	תל אביב
17:39	17:08	16:17	חיפה
17:39	17:08	16:17	באר שבע
17:44	17:10	16:20	

תולדות | כ"ט חשוון תשפ"ה

הלכות ברכת המזון

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשרו: 053-4774733

אכל כזית פת ושבע משאר מאכלים. אכל כזית ולא שבע. המסופק בברכת המזון אם יכול להוציא את החייב בודאי. ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן. לא לענות בהוב"ש בברכות שיוצאים בהן י"ח. אכל ספק חלב ספק שומן. הקפדה על כשרויות בבשר. ספק ממזר. לשון "מדברי סופרים". הלכה כתירוץ שני. תוספת שבת ויום כיפור. שימוש בגנרטור בשבת

תקציר השיעור הקודם

א. בשיעור הקודם למדנו שמי שאכל ושבע, והוא מסופק אם בירך ברכת המזון או לא - האמת שלא מובן איך אפשר להיות מסופק, הרי בברכת המזון צריך לכונן בכל מילה ומילה, אבל יש היום כל כך הרבה צרות שאפשר להבין למה אנשים מסופקים... - חייב לחזור ולברך, כי חיובו מדאורייתא, וספק דאורייתא לחומרא. וביארנו שחוזר עד ברכת "בונה ירושלים", אבל ברכת "לענך האל אבינו" וכו', היא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. וכל זה מדובר באכל ושבע, וגם כאשר אכל כזית פת ושבע משאר מאכלים, כתב הר"ז"ה בעל המאור (פ"ו דברכות מא: ד"ה אמר רב פפא) - הביאו בשו"ת הלק"ט (ח"ב סימן רכו) - שכל מה שבא בתוך הסעודה הוא מכלל השביעה, דכתיב בה "ואכלת ושבעת וברכת". נמצא מפורש באחד מהראשונים שגם כשאכל כזית פת ושבע בעיקר משאר מאכלים, חייב בברכת המזון מדאורייתא, ומספק חוזר לברך עד "בונה ירושלים".

אכל כזית ולא שבע

ב. אולם אם אכל רק כזית פת ולא שבע, ואחר כך הסתפק אם בירך ברכת המזון או לא, כיון שלא נתקיים בו "ושבעת" חיובו בברכת המזון מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. כך כתבו המגן אברהם (ס"א קפד סק"ח), הגר"ז (ס"א קפד ס"ב), מכתם לדוד פארדו (חאו"ח ס"ג דף ע"ג א), גזע ישי (ס"א רז), קרן לדוד סטמ"ר (ס"א מח אות ד), ועוד.

לולא דמסתפינא

ג. הנודע ביהודה בחיבורו הצל"ח (ברכות כ:): ציון לנפש חיה, קראו על שם אמו חיה, ואת הנודע ביהודה קרא על שם אביו רבי יהודה - כתב, לולא דמסתפינא לחדש דבר מדעתי הייתי אומר, שגם מי שחייב בברכת המזון מדרבנן חוזר

לברך מספק, כי אילו אכל ושבע, היה חייב מדאורייתא, ודי בכך שיש לו צד דאורייתא כדי לברך. גם בספר טל אורות (עמ' סז) כתב בשם המרדכי (פרק היה קורא), שאפילו לא אכל אלא כזית שהוא מדרבנן, אם הוא מסתפק אם בירך או לא, חוזר ומברך, כי על כל פנים הוא בר חיובא מדאורייתא. ולכאורה אם מן השלחן ערוך היה רואה את המרדכי שהוא ראשון היה פוסק כמותו.

סתמות הרמב"ם ומרן

ד. אולם בספר הבתים (עמוד קלו) כתב, שלדעת רוב הגאונים והפוסקים שאין חיוב באכילת כזית אלא מדברי סופרים, אם נסתפק לו אם בירך ברכת המזון או לא בירך, אינו חוזר ומברך מספק. ורק באכל כדי שובעו ונסתפק לו אם בירך או לא בירך חוזר ומברך, מפני שברכת המזון מן התורה. אם כן זו מחלוקת ראשונים, והאחרונים פקפקו במה שהביא הטל אורות מהמרדכי, בפרט שבפרק היה קורא לא נמצא כן במרדכי, וצריך לומר בפרק הקורא את המגילה בסופו. ומסתמות דברי הרמב"ם והשלחן ערוך משמע שרק החייב בברכות המזון מהתורה חוזר, אבל כשחייב מדרבנן לא חוזר, שכן כתב מרן (סימן קפד סעיף ד): אכל ואינו יודע אם בירך ברכת המזון אם לאו, צריך לברך מספק, "מפני שהיא מן התורה". וכתב עוד (סימן רט סעיף א): כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו, אינו מברך לא בתחילה ולא בסוף, חוץ מברכת המזון "מפני שהיא של תורה". ע"כ. ומשמע שבאופן שחייב מדרבנן, דינו ככל הברכות שלא חוזר עליהן מספק. וכבר הכתב סופר (חאו"ח ס"א ב) כתב שדברי הצ"ח שתלה דין זה בדבר שיש לו עיקר מן התורה, אין לזה שורש ועיקר כלל. לכן הלכה למעשה, מי שאכל כזית לחם ולא שבע, והוא מסופק אם בירך, חוזר לברך, כי ספק דרבנן לקולא. וכמו שכתבו המגן אברהם ושאר האחרונים.

ז"ל היה מוסר שיעור בהלכה בכל שבת, ופעם הביא קובץ הערות, קובץ שיעורים, ר' חיים, ואמר לי: כך למדו תורה, לך לבית כנסת שמרן זצ"ל נתן שיעורים בצעירותו, תחפש את הספר בן איש חי של מרן, ותראה בצדדים מה שכתב בלמדנות ברמזים. **רבותי**, ההארט פנים שלנו לעם ישראל צריכה להיות על ידי ריבוי התורה, כי התורה שאנחנו לומדים ושומעים, מקבלים ממנה את הדרך לגדול תלמידי חכמים, היא מאירת עולם, והיא תציל אותנו מכל המצוקה הקשה.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך להגאון הרב פנחס איפרגן משגיח בישיבת אש התלמוד, כמו ר' דן סגל אצל האשכנזים... בחורים אוהבים אותו והוא מחזק אותם, ומדריך אותם כמו ששמענו ללמוד בעיון ובהבנה ולהגיע להלכה. צריך לדעת שהתורה שלנו "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" (איוב י"א ט), במושך השבוע להתמקד במסכתות הישיבתיות, כמו כתובות וגיטין, זה מאוד חשוב, הלימוד הישיבתי בונה את האדם [צריך ללמוד קצות החושן, או לנו שהיה מי שאמר קצות החושן... עפרא לפומיה]. אבל צריך להתרחב עוד. בשבת צריך לצלל את הלילה הארוכה, סיפרו לי שאתמול בלילה בישיבת חזון עובדיה הבחורים קבעו לעצמם ללמוד רב פעלים עם חברותות. זה טוב מאוד, אדם צריך להקיף את התורה. שיזכה עוד לחזק את בחורי ישראל, וירווח נחת מכל יוצאי חלציו, ומכל התלמידים שהם כמו בניו.

¹ **מדברי הרב פנחס איפרגן:** פגשתי חבר של מרן שליט"א מתקופת לימודיו בישיבה של הרב יששכר מאיר, וסיפר לי שכאשר מורנו הרב היה בחור צעיר, הייתה לו מתברת חומה 12 דף, וכבר אז מרן כתב תשובה בהלכה, והוא שאל את מרן: מה אתה עושה? אמר לו, אני רוצה לכתוב תשובה מסויימת. רבותי, מרן לא אמר: אני אכתוב מעל חמישים ספרים, אלא עשה מעשה והתחיל בכתובת מתברת עם כריכה חומה. אנחנו מבקשים שהאמירה שלא נאמרה אלא נעשתה, תמשיך ביתר שאת, יש בספרייה מדרך ארוך של חמישים ספרים ומחכים למרן לעוד חמישים ספרים, על כל חלקי הש"ע. **הדור גדל על ברכיו של מרן מורנו ורבנו שליט"א.** לפני שבעה או שמונה חודשים יצא לאור ילקוט יוסף חדש על ברכות, כמעט אלף עמודים, ויש תלמיד בישיבה גדולה ואמר לי: למדתי את הספר הזה שלש פעמים. שאלתי אותו: את הכתוב למעלה? אמר: הנה הספר, הרב יבחר אותי על כל הכתוב למטה! ומתי הוא למד את זה? בסדרים הוא לומד עיון ובקיאות, ובין הסדרים הספיק ללמוד בשקיקה את כל הילקוט יוסף ברכות שלש פעמים. תלמיד אחד בגיל עשרים ואחת הגיע אלי עם חוברת שלימה 45 עמודים על כוס של ברכה. אמרתי לו, תגיד מאיפה העתקת את זה? אמר לי: לא העתקתי, למדתי איך לכתוב מהילקוט יוסף, יש ממי ללמוד! **אנחנו מודים למרן על הכתיבה, ורוצים לבקש ממנו הלאה, להמשיך להשפיע על עם ישראל.** הכתיבה ההלכתית בדרך פלפול ולמדנות נכנסה בעולם התורה בזכות מרן שליט"א, שמחנך את ציבור בני התורה שבלי להיות למדן טועים בהלכה. חכם שלום

אם ספק מוציא רדאי

ה. איך יהיה הדין במי שאכל ושבע ונסתפק אם בירך, והיה אתו עוד מישהו בשלחן שאכל, אבל היה קצת עייף, או שכאב לו הראש - אולי שתה יין² - וקשה לו לברך, ומבקש ממנו: כשאתה חוזר לברך תפטור גם אותי, אקשיב לברכה שלך, לא אענה "ברוך הוא וברוך שמו" - כמו כל שומע כעונה³ - ורק אענה אמן ואצא ידי חובה. האם זה שחייב מספק יכול להוציא את החייב בודאי או לא? לכאורה - כלומר לא סופי, כך נראה במבט ראשון - הדבר תלוי במחלוקת הראשונים, האם ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא או מדרבנן.

ספק חלב ספק שומן

ו. הסוברים שספק דאורייתא לחומרא מהתורה, לומדים זאת ממה שהתורה חייבה להביא אשם תלוי על הספק, כגון שהיו לפניו חתיכת חלב וחתיכת שומן, שהן דומות זו לזו⁴, ואכל חתיכה אחת, ולא יודע אם אכל את החלב או את השומן, ולא יכול לדעת על ידי שיקח את החתיכה השנייה למעבדה ויבדוק אם היא חלב או שומן, כי את החתיכה השנייה אכל הכלב, ואי אפשר לבדוק. זה נקרא "איִקבע איסורא" - היה קבוע כאן איסור, ובזה לכולי עלמא ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, כי התורה אמרה להביא "אשם תלוי", אבל על איסור ודאי מביא חטאת. ולכאורה רואים שספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא. וגם לגבי סוטה שהוא ספק טומאה ברשות היחיד, התורה הצריכה להשקותה מספק, והבאת מנחת סוטה, ואולי זה חולין בעזרה? אלא מוכח שספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא.

ספק ממזר

ז. מאידך יש שלומדים ממוזר, שדרשה הגמרא בקידושין (עג) על הפסוק (דברים כג, ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'", ממזר ודאי הוא דלא יבוא, אבל ספק ממזר יבוא⁵, ורק מעלה עשו חכמים ביוחסין שגם ספק ממזר לא יבוא. מכאן לומד הרמב"ם - כמו שמסביר הכסף משנה - שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, ולכן כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות טומאת מת הלכה יב): דבר ידוע שכל אלו הטומאות וכיוצא בהן שהן משום ספק הרי הן של דבריהם, ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת ודאי, אבל כל הספיקות בין בטומאות בין במאכלות אסורות, בין בעריות ושבתות, אין להם אלא מדברי סופרים. ע"כ. וכן כתב עוד (בפ"ח מהל' איסורי ביאה הל' יז, ובפ"י מהל' כלאים הל' כז, ובפ"ט מהל' אבות הטומאות ה"א).

"מדברי סופרים"

ח. בחידושי ר' שמעון שקוף (כתובות ס"ו, ו. ובמהדו"ח ס"ח ח) רצה לחדש מוכח כמה קושיות וסתירות, שגם הרמב"ם סובר שספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, רצה לעשות 'שולם' בינו לשאר הראשונים... ומה שכתב "מדברי סופרים", כוונתו כמו שכתב במקום אחר (פ"א מהלכות אישות ה"ב): באחד משלשה דברים האשה נקנית, בכסף או בשטר או בביאה, בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים. באו לרבינו אברהם בן הרמב"ם - נולד כשהרמב"ם היה בגיל 51, והרמב"ם נפטר בגיל 67, בדרך כלל כשיש קושיא על האבא הולכים

² בברכת המזון, אפילו שתה יין והשתכר מברך, ורק תפלת שמונה עשרה שיכור אינו מתפלל (ש"ע סי' צט ס"א), כי בתפלה עומד לפני הקב"ה בעולם האצילות, אבל ברכת המזון זה חייב דאורייתא המוטל עליו (ש"ע סי' קפה ס"ד).

³ לפני שבועיים הייתי בחופה מסוימת, ואמרת'י לחתן ולכלה שלא יענו ברוך הוא וברוך שמו, עמד שם חצוף אחד שהתחיל להתעצבן ולהתרגז, עמד לידו הרב עמאר, וסימן לו עם היד שישתוק. כי זה דבר שמסתבר שלא לענות ברוך הוא וברוך שמו בברכות שיוצאים בהם ידי חובה מדין שומע כעונה, וגם שלא לכל המרוקאים יש מנהג שווה, היו אזורים אזורים במרוקו, יש כפרים, יש מראקש, יש קזבלנקה, בכל עיר היו מנהגים אחרים, ואי אפשר להכליל ולומר "מנהג מרוקו", ועוד שיש לקבל האמת ממי שאמרה, האחרונים רובם ככולם כתבו שלא לענות. לא טוב לקחת את התורה לנגיעות אישיות, צריך לקבל את האמת. אמנם המעשה רוקח (פ"א מהלכות ברכות ה"א) הצדיק את המנהג לומר "ברוך הוא וברוך שמו", אבל אחרונים רבים ומהם השושנים לדוד (פ"ח דברכות) דחו את ראיותיו, וגם מבחינת הסברא זה דבר תמוה, לכן למסקנא לא עונים "ברוך הוא וברוך שמו" בברכות שיוצאים בהן ידי חובה.

⁴ צריך לשים לב שאדם קונה בשר, שהיו הכשרים טובים שמנקים את החלב כראוי, כי יש בעיות בדבר הזה, לכן ישאל את הרבנים שמתמצאים בהכשרים איזה הכשר טוב. גם בעוף צריך להקפיד על הכשר טוב, אבל בסוכריית וממתקים כל הכשר הוא טוב, מה יכול להיות, יש מסלול קבוע של סוכר, צבע מאכל וכו', מקבלים אישורים ותעודת משלוח, והמשיגים מגיע פעם בשבוע או שבועיים לבדוק, זה יותר קל, אבל בבשר וכדומה צריך מאוד לשים לב.

⁵ לכן בבתי הדין הרבניים מחפשים כל טעדיק להקל בממזרות על פי כל מיני ספיקות. יש תיקים קשים שבאים לפני הרבנים כמעט כל שבוע, אלו שלא שומרים תורה

לבן, יש לנו ניסיון... ואמרו לו: אביך כתב שקידושי כסף הם מדברי סופרים - מדרבנן, ואם כן היאך כתב אחר כך (בה"ג) שאשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו היא נקראת מקודשת, והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בית דין, וכי הורגים על דבר דרבנן?! זו קושיא נכונה. הוא רץ לאביו לשאול אותו, וענה לו הרמב"ם: תתקן את הגירסא, ותכתוב ששלושתם דבר תורה. אבל הכסף משנה (שם) ביאר, שהרמב"ם דחה את בנו בקל כי היה עסוק בהלכות אחרות, ובאמת הגירסא שקידושי כסף הם מדברי סופרים, היא נכונה, והרמב"ם נאמן למה שכתב בספר המצוות (שורש ב), שכל מקום שנלמד מאחד מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, נקרא "מדברי סופרים", למרות שדין דין תורה. וגם קידושי כסף אינם מפורשים בתורה, ובגמרא קידושין (ב) למדו גזירה שווה "קיצה קיצה" משדה עפרון, ולכן נקראים "מדברי סופרים" (ע"ע עין יצחק ח"א עמ' תכח). כתב רבי שמעון שקוף, שגם כאן מחמירים בספקות התורה "מדברי סופרים", והיינו מדאורייתא.

מודים דרבנן

ט. ברם קצת קשה, כי הרמב"ם כתב בלשון "ואין טמא מן התורה" וכו', והשווה את כל הספקות שכולם מדברי סופרים, וזה דוחק לומר שהכל דאורייתא ורק לא מפורש בתורה. ובאמת גם רבי שמעון שקוף עצמו כתב שחזר בו, כי ראה שהרשב"א (קידושין עג. ובתורת הבית דף קב ע"א) העד העיד בנו בדעת הרמב"ם שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, ואי אפשר לחלוק עליו. מישהו אחר בדורנו היה אומר: זו טעות דפוס ברשב"א... אבל הוא מיד קיבל את האמת. אם כן, לפי הרמב"ם שסובר שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, אדם שאכל ושבע ונסתפק אם בירך ברכת המזון, חייב לחזור ולברך, כי ספק דאורייתא לחומרא, אבל חיובו מדרבנן שאמרו לו להחמיר מספק ולברך. ואם חבירו שאכל ושבע ולא בירך, וקשה לו לברך, מבקש ממנו שיוציאו ידי חובה, לכאורה לא יכול להוציאו, כי הוא חייב מדרבנן וחבירו מדאורייתא.

הסוברים שספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא

י. אולם יש ראשונים רבים הסוברים שספק דאורייתא לחומרא מן התורה, ומהם רב אחאי גאון (ויקרא שאילתא ח), רש"י (יומא סד. ד"ה יקריבו, וקידושין עג. ד"ה ואיבעית. ועוד), תוספות (כתובות נא טע"ב ד"ה אונס), הרשב"א (קידושין עג), הר"ן (בבב"א דקידושין דט"ו ע"ב מדפי ה"ר ד"ה גרסינן), הרמב"ן (תורת האדם עניני אגנות ובלב דף סט, ועוד), הח"י (מנחה רמז) ועוד, הסוברים שהתורה הצריכה לאכול דבר כשר בודאי, וכשיש ספק אם ניקרו את הבשר מהחלב, מהתורה אל תאכל. אבל להרמב"ם התורה אסרה דבר שהוא בודאי איסור, כמו חזיר או נבלה, אבל ספק איסור אסור מדרבנן.

שלושת עמודי ההוראה

יא. הר"ף (שבת קל"ג) כתב לגבי נפל שיש ספק אם כולו לו חדשיו - אם נולד לשמונה חודשים או לתשעה - ומת תוך שלשים יום, לגבי יבום וחליצה⁶ שהו דאורייתא "אחמירו" בה רבנן, אבל לגבי אבלות כגון לשבת שבעה, אקילו בה

ומצוות הנקראים "חילוניים", גורמים לנו הרבה צרות בדברים האלו. ואנחנו יושבים בבית הדין הרבני וצריכים לפתור. הייתי 11 שנה בבית הדין הגדול, כמה תיקים מסובכים הגיעו לפנינו, ואז הבנתי מה הם עושים. פעם צעקתי על אשה אחת, תראי מה עושה החינוך החילוני שלכם! כי הבת שלה לא יכולה להתחתן, כמה שניסינו וקראנו לעדים ובדקנו את הכתובה, אין מה לעשות, זו גזירת התורה. הבת התחילה לבכות, ואז אמרתי לאמא: תראו מה החינוך שלכם עושה, מה המתירנות שלכם עושה! אמר לי הדיין שישב לידי: הרב, לפי החוק אסור לדבר על החינוך, אחר כך גישו עליך בג"ץ. שיגישו בג"ץ, עברנו הרבה דברים... ובאמת אם היה מקום להקל, 'כוחא דהיתרא עדיף'. כשבחרנו לרבנות, ב"ה זכיתי שמונן זצ"ל עוד היה חי, אז פעם יחידה בהיסטוריה שהאבא הראשון לציון מכתיר את בנו כראשון לציון, מה שלא זכה לזה אף אחד. וקרא לי מיד באותו ערב, והתחיל להדריך אותי, שאלמד יביע אומר חלק ט' וחלק י' על אבן העזר, ואמר: תלך ב'כוחא דהיתרא' מה שאפשר. אנחנו לא ממצאים מהשרוול 'מתורים לכס', כאילו הכל מותר, אלא בודקים כל דבר, ואם באמת אפשר להתיר על פי ההלכה, אדרבה, אנחנו הראשונים שנתיר, אבל לא תמיד. והטעם שמקילים בממזר על פי ספיקות, כי מהתורה ספק ממזר מותר, וכשיש עוד ספק זה נהיה ספק דרבנן ולקולא. ולכן בודקים אם בקידושין היה עד מחלל שבת, כגון ירואו אותו מעשן בשבת, כמו שהיה לנו מקרה לאחרונה, וחזקה שמן הסתם אם מעשן ומבעיר אש בשבת, עושה כל המלאכות כולם. ועדות שבתלה מקצתה בטלה כולה.

⁶ לאחרונה במלחמת חרבות ברזל, ישבנו בבית הדין וב"ה התרנו כמה עגונות, ואשה אחת בעלה נעלם, וחודשים רבים לא ידעו מה עלה בגורלו, עד שבסוף הקיץ התברר לנו שהוא נהרג כבר בשעה 9:30 בבוקר ביום 7-ה באוקטובר למנינים - היום שפתחו את המלחמה, עשינו כל מיני בירורים, ראינו הסרטות וצילומים, והתרנו את האשה. וכיון שלא היו להם ילדים, שלחנו אותה לבית הדין שיעשו להם חליצה.

רבנן.⁷ משמע מלשון הר"ף שבדאורייתא "אחמירו בה רבנן", שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. אם כך מובן למה הרמב"ם גם פסק כך, כי בדרך כלל הלך בעקבות רבו הר"ף, ולמרות שלא למד אצלו - יש אומרים שראה אותו בגיל שלש ובירך אותו, ועשה לו חלקא... - אבל למד בספריו והחשיבו כרבו. ואולם יש מחלוקת בראיה זו מדברי הר"ף, אבל יש עוד ראיה, בגמרא בקידושין (ה): אמרו, נתן הוא ואמרה היא, כלומר במקום שהוא יאמר הרי את מקודשת לי, היא קפצה ואמרה שהיא מתקדשת, "ספיקא הוא וחיישינן מדרבנן". כלומר שצריכה גט מספק, ואם בא עוד מישהו וקידש אותה, צריכה גט משניהם. הר"ף העתיק לשון הגמרא, וכתב הר"ן, האי לישנא מספקא לי טובא, שהרי זהו ספק דאורייתא, ולמה נקרא שחוששים מדרבנן? ולכן טוב עשה הרמב"ם (פ"ג מאישות ה"ב) שכתב שהיא מקודשת מספק, ולא הזכיר מדרבנן כלל. מרן בשו"ת בית יוסף (שיטה על קידושין דף רכ"א) כתב בתירוץ שני⁸, כי הר"ף שהעתיק את דברי הגמרא לשיטתו שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. גם הרא"ש העתיק לשון הר"ף⁹, ומה שתפרש ברי"ף תפרש בדברי הרא"ש, שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. וכן מוכח עוד ממה שכתב הר"ף (פסחים כ"ג) גבי חטה שנפלה לתבשיל וספק אם נתבקעה, שהחטה עצמה אסורה, אך התבשיל מותר, שהרי זה משהו דרבנן, וספק דרבנן לקולא. ואם כן מצינו שלשה מקומות בדברי הר"ף שסובר שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן.

הסברים שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן

יב. בספר עין יצחק ח"ב (עמ' לב) מנינו י"ג ראשונים הסוברים שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, ומהם בעל הלכות גדולות (פ"ק ר"א דמילה דף מ"ז), הראב"ד (פ"ר מהל' כלאים ה"ז) - שהסכים עם הרמב"ם בזה והשיג בענין אחר - רבי משה מקוצי בסמ"ג (לאוין ק"ז, קט"א), המאירי (קידושין ה'), רבינו מאיר המעילי (בספר המאורות שבת כ"ג ד"ה כתב רבינו), הריטב"א (ר"ה לה'), רבי דוד בונפיד (פסחים י'). הרדב"ז (ה"ד ס"י זג) - היה בדורו של מרן הבית יוסף - מסכם שרוב הפוסקים שאנו נמשכים אחריהם¹⁰ הסכימו שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן ולא מן התורה. וכן משמע דעת מרן השלחן ערוך בכמה מקומות (ראה עין יצחק ח"ב עמ' נב), שהלך בזה אחר שלשת עמודי ההוראה. וכן כתבו הפני יושע (פסחים י' בתד"ה הני), רבי יהונתן אייבשיץ בכרתי ופלתי (ס"י ק"ד ל"ז), הגאון מליסא בחוות דעת (סוף כללי הספק ספיקא), הפרי חדש (ס"י ק"ד ל"ז ע"א), שאילת יעב"ץ (ח"ב סימן פ"ג), החיד"א (במחזורי ברכה ס"ה תפ"ט סוף), הרב אלפנדרו בספר סבא קדישא (ח"ג אה"ע סימן כ"ג) בשם החיי אברהם (דף י"א) ועוד, רוב גדולי הפוסקים שאנו נמשכים אחריהם כתבו שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן.

תוספת שבת ויום כיפור

יג. בדברי הרא"ש יש כמו שתירה, כי ביזמא (פ"ב ס"ה ח) כתב שצריכים לקבל תוספת יום הכיפורים וכן תוספת שבת מבעוד יום, כמה דקות לפני השקיעה, אבל אחר השקיעה כבר לא יכול להוסיף, זה חכם בלילה... כי בלאו הכי חייב לפרוש ממלאכה בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, מדין ספק דאורייתא לחומרא, ולכן צריך להוסיף מחול על הקודש בזמן שהוא יום ודאי. ואם נאמר שהרא"ש סובר שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, כמו שכתב

⁷ תינוק שמואז שנוגד היה באינקובטור, ולא יכל לחיות בלי זה כלל, אפילו חי שם שלשה או ארבעה חודשים ונפטר, לא יושבים עליו שבעה, כי לא חי בכוחות עצמו, מה שאין כן אם הוציאו אותו ונשם בעצמו, שיושבים עליו שבעה (ילק"ו אבולת עמי רצה).

⁸ בדרך כלל תופסים הלכה כמו התירוץ השני. מרן כתב את חיבורו הבית יוסף, חלק בצפת בסמוך לקברו של רבי יוסי בנאה, בחדר בלי מזגן ומאוורר ובלי חלון... ושם הסתגר וכתב, וחלק כתב במושב ביריה. פעם הבית יוסף נרדם באמצע הכתיבה, ובא אליו מלאך המגיד - שנברא מכוח לימוד המשניות שלו, לא אחד שילמד משניות יצור מלאך המגיד, אבל זה הבית יוסף - ואמר לו: תשמע, עכשיו כתבת קושיא ושני תירוץ, שלחו אותי מהשמים לומר לך, התירוץ הראשון לא נכון, ורק התירוץ השני נכון, אבל ביקשו לומר לך שתשאיר את התירוץ הראשון בספר ולא תמחק אותו, כי קודשא בריך הוא חזי בפלפולא דאורייתא דילך, מלך מלכי המלכים חפץ ביקור - רבינו יוסף קארו. והובא בספר מגיד מישרים (פרשת ויקהל), ובדרך כלל התירוץ השני נכון, מי שלמד אצל חכם בן ציון אבא שאול יודע שכאשר התוס' הביאו שני תירוץ, היה מפלפל הרבה למה התירוץ הראשון לא מספיק וצריך תירוץ שני, הוא היה עמקן גדול ועומד על קוצו של יו"ד, וגם בדברי רש"י היה מדקדק.

⁹ תדעו שבדרך כלל הרא"ש בנוי על לשון הר"ף, ואחר כך יש דברים שמוסיף עליו. לכן קודם כל ללמוד את הר"ף, ואחר כך את הרא"ש. כדאי שכל בחור ישיבה שלומד סוגיא, אחרי שגומר גמרא רש"י ותוספות, יודע ללמוד צורתא דשמעתא, ומבין את התוספות היטב, יפתח את הר"ף והרא"ש, ואם אפשר גם נושאי כלים, קרבן נתנאל, ויחכים מכל הדקדוקים שיש שם.

¹⁰ הוא הדגיש שהלך אחר הפוסקים שנמשכים אחריהם, כי יש מחברים שלא נמשכים אחריהם ולא מכירים אותם. בליל שבת מישהו סיפר לי שעבר באיהה מקום של גניזה,

בקידושין הנ"ל, למה לא יכול להוסיף מחול על הקודש בין השמשות, הרי מדאורייתא זהו יום גמור, ויש חזקת היום שעבר. גם מרן השלחן ערוך (ס"ה ת"ה ס"א) פסק כדברי הרא"ש: אוכלים ומפסיקים קודם בין השמשות, שצריך להוסיף מחול על הקודש, ותוספת זה אין לו שיעור, אלא קודם בין השמשות צריך להוסיף מחול על הקודש מעט או הרבה. ע"כ. וכתב הגאון רבי יצחק טייב בספרו ערך השלחן (חיו"ד ס"י ק"י ס"ק י"ט) שמשמע שספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, דלא כמו כל הפוסקים הנ"ל, ולכן צריך לקבל התוספת בזמן שהוא יום ודאי. אבל אחר כך הערך השלחן חזר בו (במע' ס"א אות ו).

שאינו מצות עשה

יד. ראיתי למחבר אחד תלמיד חכם בקי גדול¹¹, שכתב, וכבר הוכחתי בראיות מופתיות וחלוטות ששום רוח שבעולם אינה מזויתן - לא רוח מצויה ולא שאינה מצויה... - שלדעת מרן ספק דאורייתא לחומרא מן התורה לחומרא. אולם יש לדחות הראיה מהשלחן ערוך בסימן תר"ח, שהרי כתב הגאון מליסא בחוות דעת (חיו"ד ס"י ק"ז), שכל מחלוקת הראשונים אם ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן, היא בלא תעשה, אבל בעשה כולם מודים שספק דאורייתא לחומרא מהתורה. והלא גם תוספת יום כיפור היא מצות עשה, שבגמרא ראש השנה (ט). למדו מצוה זו מהפסוק (ויקרא כ"ג, ז) "וענייתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב", שהוא בלשון עשה, אף שיוצא ממנו לא תעשה שלא לעשות מלאכות. ולגבי שבת נחלקו הראשונים אם יש מצות עשה של תוספת, ולהלכה יש מצות תוספת גם בשבת (ש"ע ס"י רס"א ס"ב), וזוה לכולי עלמא ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא. ולעולם סוברים הרא"ש ומרן שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. שלחתי לומר לאותו חכם שרוח מצויה הזיזה את הראיה הזו, לא רוח שאינה מצויה... לא יודע אם קיבל או לא, אבל צריך לקבל, קבל האמת ממי שאמרה¹². נכון שיש מוכיחים בדעת הרמ"א (חיו"ד ס"י ק"י ס"ט, ס"י שב"א) שסובר שספק דאורייתא לחומרא מהתורה, אבל יש מגדולי אשכנז שלא סברו כן, ובכל אופן אנתנו הולכים אחר שלשת עמודי ההוראה ומרן השלחן ערוך, וכנזכר לעיל שהם לא לבד. לכן להלכה ספק דאורייתא לחומרא מדרבנן.

מה נפקא מינה

טו. בספר קול אליהו (חיו"ד ס"י ז') - חיברו הגאון רבי אליהו ישראל, לפני כ-250 שנה, היה בן דורו של החיד"א, והחיד"א מזכירו בכבוד גדול, וכתב עליו "מופת הדור" - כתב דבר פלא, שלא מצא שום נפקא מינה אם ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן, כי בכל מקרה צריך להחמיר. והעתיקוהו הזבחי צדק (סימן קי כללי ס"ט אות כז) והכף החיים (סימן קי כללי ס"ט אות א). אבל עכשיו למדנו בשיעור שאם המסופק בברכת המזון רוצה להוציא את המחויב בודאי, לכאורה זה תלוי אם ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן, שאם המסופק חייב מדרבנן לא יוכל להוציא את המחויב מדאורייתא, ואם גם המסופק מחויב מדאורייתא, יכול להוציא ידי חובה את חברו. ואכן יש הרבה נפקא מינה אם ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן, למשל, אדם שנדר נדר שלא יהיה בבני ברק בשבת - כי בבני ברק צריך לקחת גנרטור¹³

וראה ערימה של ספרים חדשים עם כריכה יפה, אבל לא פותחים אותם, לא לומדים בהם, ולכן הניחום בגניזה. לא כל אחד זוכה למה שזכה מרן זצ"ל, שכולם לומדים בספרים שלו. זה דבר מיוחד. כמה שקמו ונלחמו נגד מרן, לא הצליחו במאומה, התורה של מרן נפוצה ברחבי תבל, ובכל שנה מוסיף והולך.

¹¹ לא יודע אם יש בדור שלנו מישהו בקי יותר ממנו, שבוע לפני פטירתו של אחי חכם יעקב ע"ה, ביקרתי אותו בחוליו, והתווכחו מי הכי בקי בדור אחרי מרן כמובן, על מרן אף אחד לא מדבר... אני טענתי שהחכם הזה הכי בקי, הוא בקי בכל האחרונים, מדהים! חיבר ספרים רבים, ויש לו ספר על התורה עב כרס, תענוג לקרוא אותו. רואים את הבקיאות שיש לו זה עושה חשק ללמוד. אני זוכר אותו כשלמד בישיבת תפרח, אנתנו בליל ששי היינו מגיעים לשם לעשות משמר - עשינו משמר גם בתור בחורים וגם בתור אברכים, שנים על גבי שנים - כי בישיבה שלמדנו לא היה קפה, ואין אפשר ללמוד בשעה שתיים בלילה בלי כוס קפה?... ובתפרח היה קפה. בליל ששי היינו נוסעים קבוצה של בחורים בטנדר קטן שנקרא 'סוסיטא', מהישיבה שלנו לתפרח, ללמוד שם כל הלילה. והרב שאני מספר עליו היה יושב בפניה, ולא מוציא את העיניים מהספר, מתענוגע ולומד ולומד. וכך כל ליל ששי, לא רק פעם אחת נחה עליו הרוח... לא סתם נעשה בקי עצום.

¹² כמה פעמים אמרתי לכם, צריך להודות על האמת, תורה אמת כתיב בה, אין לנו שום נגיעות, לא נגד זה או נגד זה, חס ושולום! יש לנו את האמת. אדם שהולך עם האמת לפעמים מסתבך, לא יכול להיות טוב עם כולם... ובמחילה מכבוד אותו חכם שאני אוהב ומכבד אותו, אבל בדבר הזה הוא טעה.

¹³ שימוש בגנרטור בשבת זו חומרא טובה, מי שיכול להתחבר לגנרטור, ייקח אפילו מכספי מעשרות, ותבוא עליו ברכה, זה הידור חשוב, וגם יש בכך קידוש ה' שלא נהנים

ועוד כל מיני חומרות שהוא לא יכול לעמוד בהן... - האם כשמגיע בין השמשות כבר חל הנדר ואפשר לעשות התרה, או שהנדר עדיין לא חל ואינו יכול להתיר את הנדר, מדברי הר"ן בתשובה (ס"ט נא) מבואר שזה תלוי אם ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן. וכן נפק"מ לתת ספק אבר מן החי לבן נח.

תורת ספק עליו

יז. אמנם לגבי המסופק אם בירך ברכת המזון שרוצה להוציא את חבירו המחויב בודאי, גם אם נאמר ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, המסופק חייב בתורת ספק וחבירו חייב בתורת ודאי, ואף ששניהם דאורייתא, איך החייב בתורת ספק יוציא את החייב בתורת ודאי? וזה תלוי אם כשאומרים ספק דאורייתא לחומרא תורת ספק עליו או תורת ודאי עליו. תראו אלו חקירות יפות יש בתורה שלנו! בשו"ת הלק"ט (ח"ב ס"ה רע"ג) - לרבי יעקב חגיז שהיה לפני כ-350 שנה - כתב, המסופק אם אכל כדי שביעה - זה קצת משונה שלא מרגיש... - אינו מוציא ידי חובת ברכת המזון מי שאכל ושבע בודאי, לא מיביעיא למאן דאמר ספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא, אלא אפילו למאן דאמר ספק דאורייתא לחומרא מהתורה, אינו אלא ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. ע"כ. מפורש סובר שספק דאורייתא לחומרא תורת ספק עליו. וכן כתב מהר"י נג'אר - יש לו חקירות וספרים יפים מאוד - בספר מועדי ה' (דף ע"ב), שאף למאן דאמר ספק דאורייתא לחומרא מהתורה, אינו מצד הדין הגמור אלא מצד חומרא. ועל פי זה דחה דברי המוצל מאש (סימן י"ב) - להרב אלפנדר, ספר יפה מאוד, יש בו פלפולים יפים וישרים - שכתב בדעת הרא"ש, שמה שכתב שהנשים לא מוציאות את האנשים ידי חובה, כי בגמרא (ברכות כ"ג) מבואר שיש ספק אם נשים חייבות בברכת המזון מהתורה או מדרבנן, משום שאין שייכות בהודאה על הארץ, וכן בברית ותורה, וספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, ולכן אינן מוציאות את האנשים שחייבים מדאורייתא. וכתב המועדי ה', שאף אם נאמר שהוא מן התורה, נשים לא מוציאות את האנשים, כי הן חייבות בתורת ספק, והאנשים בתורת ודאי.

דעת הפרי חדש

יח. אולם הפרי חדש (בליקוטיו לא"ח ס"י קפ"ד) כתב, דלמאן דאמר ספק דאורייתא לחומרא מן התורה, יכול להוציא אחרים שבודאי לא בירכו, כי תורת ודאי עליו. באור לציון ח"א (ס"י ז' ד"ה ולפי דרכנו) לא הביא את הפרי חדש והמוצל מאש, אבל כתב מדנפשיה שהמסתפק אם בירך ברכת המזון תורת ודאי עליו, ולכן נחשב לו שלא בירך כלל, וחוזר גם על ברכה רביעית. אבל במחילה מכבוד תורתו, אחר אלף המחילות, בעין יצחק (ח"ב עמ' עיר, תקנ"ה) הבאנו כמה אחרונים שכתבו שתורת ספק עליו, ולכן לגבי שלש ברכות ראשונות אומרים ספק דאורייתא לחומרא, אך לגבי הברכה הרביעית ספק דרבנן לקולא ולא חוזר עליה. לדברי האור לציון יצא שנשים שחייבות בברכת המזון מדין ספק דאורייתא, זהו בתורת ודאי, ויכולו להוציא את האנשים ידי חובה, אבל מדברי האחרונים הנ"ל מבואר שלא יכולות להוציא את האנשים, כי תורת ספק עליהן.¹⁴

מקאם עג'אם

יט. עוד נפקא מינה, לגבי מי שאכל ושבע, ואחר כך קיבל שיחת טלפון ארוכה - טלפון כשר כמובן, וכי יחזיק בביתו עבודה זרה? ודאי שלא! - ולא זוכר אם בירך ברכת המזון, ויש לו ילד קטן חביב בגיל עשר או אחת עשרה, ואומר לו: אבא, אתה ברכת, אתה לא זוכר שעשית מקאם עג'אם לכבוד החתן

והכלה?!... אתה בטוח? כן! הקטן שהוא לפני בר מצוה חיוב מדרבנן, ובגלל הדיבור שלו הוא בא להפקיע את חיובו של אביו שחייב מדאורייתא. ולכאורה הנידון תלוי במחלוקת הזו, אם נאמר ספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, האב חייב מדרבנן וגם הבן מדרבנן, אבל אם נאמר ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, האב חייב מדאורייתא והבן מדרבנן, ואיך יוכל להפקיע חיוב דאורייתא של אביו.

מצות חינוך

כ. בפרט לשיטת רוב הראשונים ומהם רש"י (ברכות מ"ח. חגיגה ד.), הרמב"ן (במלחמות ברכות כ"ע"ב, ובחי' לקידושין לא.), הרמב"ם - כמו שכתב הכסף משנה (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"י), והגאון הרב בצלאל ז'ולטי במשנע' עיבץ (ז"ט ס"י מ"ג, לולב ס"י ע"ג אות ג) מפלפל הרבה בדעת הרמב"ם - הר"ן (קידושין לא.), הר"טב"א והמאירי (מגילה י"ט), הרא"ש בתשובה (סוף כלל ד), שמצות חינוך על האב ולא על הבן¹⁵, אבל על הבן עצמו אין חיוב כלל, עכשיו הילדים הקטנים בטח ישנים ואפשר לגלות זאת... אם הילד פיקח ואומר: אבא, אני לא חייב, מה אתה רוצה ממני... 'אמר לו אביו: אבל אני חייב לחנך אותך... ודלא כתוס' (מגילה י"ט). שהקטן בעצמו חייב במצוות מדרבנן (ראה עוד בב"א ח"ט תאו"ח ס"י כ"ו).

לפי דברי הגאון מליסא

כא. ועוד שלפי דברי הגאון מליסא שהזכרנו, לכולי עלמא במצות עשה ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, וממילא איך הקטן יוכל להפקיע חיוב? מה תאמר, שהפרי מגדים (ס"י ז' א"א סק"ב) כתב להפך, שבמצות עשה לכולי עלמא החיוב מדרבנן, אבל הלכה לא כמותו, וגם העונג יום טוב (ס"ס ע"א) ועוד אחרונים (ראה יב"א ח"א תאו"ח סימן לו אות ז) כתבו מפורש שבמצות עשה יש להחמיר מדאורייתא. וזה גם מסתבר. ובעיקר שכן כתב בתשובת¹⁶ הרמב"ם (הוצאת מקיצי נרדמים משנת תשכ"א סימן שיח): וכל הספיקות באיסורי לאוין אינם אלא מדבריהם. ומשמע שבספיקות שיש במצוות עשה יש להחמיר מדין תורה, וכדעת הגאון מליסא [א.ה. עכ"פ למעשה בנידון שלנו הקטן נאמן ויכול לסמוך עליו. ע' חזו"ע ברכות עמ' רכה, וראה גיליון השיעור השבועי תרומה תשפ"ג מס' 382 אות י והלאה]. חבל שאנחנו באמצע מהלך והזמן הגיע, פעם הבאה צריך לעשות "שמש בגבעון דום" - לעצור את השעון...

נפ הנוכח' של מרן

כב. פעם באתי למרן זצ"ל שכל רז לא אניס ליה, הוא כתב בטהרת הבית חלק ב' (מהדו"ח עמ' רמז והלאה) מאמר ארוך בענין ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן, ובלייל כיפור אחד בשעה עשר בלילה קרא לי ואמר: תקרא את הקטע הזה. לא הבנתי מה רוצה ממני, וקראתי כמה עמודים. כן אבא, גמרת. עכשיו תביא את הספר הזה ותקרא, נכון העתיק מילה במילה? נכון. וזה כאב לרב, "לא יבוזו לגנב כי גנבו" (משלי ו, ל וע' בילקו"ש שם ס"ה תתקל"ט), למה גונב לי מהתורה, תכתוב: ראיתי בטהרת הבית. אבל הוא גר בבני ברק, ומפחד שאחרי כל ברק בא רעם... התורה של מרן ארוכה, וכתב תשובה ארוכה ופלפולים יפים מאוד, אבל את הרמב"ם בסימן שי"ח לא הזכיר. אמרת, זה נס חנוכה! באתי למרן ואמרתי לו: אבא, הבאת את הגאון מליסא ונכנג את הפרי מגדים, מערכה לקראת מערכה, אבל יש רמב"ם מפורש! חייך כאילו תפסתי אותו שלא יודע, ואמר: תביא יביע אומר חלק י' (תו"ד ס"י ו), ותראה תשובה שמתחילה בדברי הרמב"ם הללו. זה הנס, שמרן ידע הכל, ובאמת זה לא נס, אלא זה עמל התורה שלא מגיע בקלות.

חסר לי עוד שלש ברכות למאה ברכות - היה ממש סופר את הברכות - תפתח את המקרר ותביא מנגו או אפרסמון, ונעשה ברכה, להשלים מאה ברכות בכל יום. בזה החמיר כי זה בארבע עיניים, אבל בגרסטר בלתי אפשרי להחמיר בצניעה.

¹⁴ אמרתי קצת מהר, אבל יש כאן בחורי ישיבות, וגם בעלי בתים, צריך להרים את הרמה שלהם, וכי נאמר להם רק מותר או אסור, או נספר על אברהם אבינו ואבימלך, צריך להרים את הרמה! עכשיו אמרת קצת פלפול, ואחר כך ילכו לבית, יפתחו מתברת ויסכמו, הרב אמר שאלה כזו וכזו, ותלה במחלוקת הזו, ודחה כך וכך.

¹⁵ תדאג לבן שלך, לא תתפלל בניך והבן יקום בשעה עשר, אלא תוותר על הניץ ותתפלל עם הבן שלך, אם זה מפריע לו. ולא רק זה, שישב לידך בתפלה, תשגיח עליו לראות שמתפלל ולא חולם, לפעמים רואים ילדים חולמים, איפה האבא? מתפלל בניך. מרן זצ"ל לא היה מוותר לנו אף פעם, כשהיינו קטנים, לא עכשיו... ובכל התפלות היה לוקח אותנו איתו ואומר: תבואו ותשבו לידי. והיה אפילו מעיר לנו שנתעורר בתפלה ולא נחלים באמצע.

¹⁶ הרמב"ם כתב את התשובות הללו בערבית, והיום הוציאו אותן מחדש עם כריכה תכלת יפה, ותרגום לעברית.

מחשול שעושים יהודים בשבת. אבל זו חומרא ולא מהדין, מרן זצ"ל לא החמיר בזה, היה רב אחד מכ"ב שאמר שהיה למרן גנרטור בבית, אבל מאיפה הוא ידע מה היה למרן בבית?! ואומר כמה דברים לא נכונים, למשל שהרבנית לא ידעה לקרוא עברית, וזה לא נכון. אכן מעולם לא היה למרן גנרטור, ופעם שאלו את מרן: למה הרב לא מחמיר להצטרף לגנרטור. ואמר: תראו, לומדים ממני הלכות. הרב ידע שהוא "פוסק", וזה לא קשור לענוה, מרן נהג בשיא הענוה והיה מדבר עם כל אחד, אבל ידע את מקומו שאנשים לומדים ממנו, ואם יעשה גנרטור יבואו אנשים וייקחו חובות ויסתכבו. לכן הפוסק יעשה ברבים כפי הדין, ויבין לבורא עולם בארבע עיניים יכול להחמיר.

מרן מעולם לא פתח מקרר חשמלי בשבת, אפילו שכיבו את המנורה כמובן... כי כשפתח את המקרר נכנס אויר חם מהמטבח לתוך המקרר, ויש תרמוסטט שמזוהה שנכנס אויר חם וגורם למנוע לפעול, ולפעמים איך שפתח את המקרר שומע את המנוע מתחיל לפעול, ואף שהרב ביביע אומר ח"א (תאו"ח ס"י נא) כתב תשובה להתיר לפתוח את המקרר בשבת, כי זה פסיק רישיה דלא איכפת ליה, מהמקרר איכפת לו אבל מהמלאכה לא איכפת לו, מכל מקום החמיר על עצמו ומעולם לא פתח מקרר בשבת, אלא היה קורא לנו הבנים כשהיינו קטנים, ולאחר מכן לנכדים, והיה אומר:

נהנת? היה שותף בהוראת קבע או בתרומה חד פעמית להוצאת הגיליון!!!

1. הפקדה לחשבון בנק: מזרחי טפחות סניף : 523 מ.ח. 225485 ע"ש עמותת חנון עובדי בנשר.
2. העברה בביט 054688382 ולציון: עבור "השיעור השבועי". 3. קישור דיגיטלי מאובטח להו"ק: <https://nedar.im/7004246> ולציון: עבור "השיעור השבועי".

בחסות: **מעין 2000** Super Market
הסל המשתלם!